

Prehod v nizkoogljično družbo terja večjo rabo lesa

Transition to the Low Carbon Society Requires an Increased Wood Use

Mihael KOPRIVNIKAR¹

Izvleček:

Koprivnikar, M.: Prehod v nizkoogljično družbo terja večjo rabo lesa. Gozdarski vestnik, 69/2011, št. 1. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 9. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Slovenija si je na področju obnovljivih virov energij (OVE) zadala visoke cilje. Ob zagotavljanju strateških ciljev zmanjševanja emisij toplogrednih plinov in naklonjenosti politike se trenutno kaže priložnost za razvoj gozdno lesnega sektorja. Po vzgledu skandinavskih držav ter Avstrije je lahko ta sektor eden izmed nosilnih stebrov trajnostnega gospodarstva nizkoogljične družbe ter izziv za ustvarjanje novih priložnosti za razvoj. Med vprašanji, ki jih mora stroka odgovoriti za jasen ter hiter razvoj gozdarstva in lesarstva je med drugim tudi vprašanje količin poseka za zagotavljanje ekonomije obsega. Nadalje terjajo širšo strokovno obravnavo tudi nova dognanja glede višjih lesnih zalog ter načrti za priznanje ponora ogljika v Slovenskih gozdovih, v okviru novega podnebnega sporazuma, kar lahko vse močno vpliva na gibanje vrednostnega prirastka ter končni izplen za lastnika, lesno predelovalno industrijo ter državo.

Ključne besede: nizkoogljična družba, trajnostni razvoj, gozdno lesni sektor, povečana raba lesa, mobilizacija lesa, posek, akumulacija lesne zaloge, prirastek, ponor, CO₂, ekonomija obsega, svetovanje

Abstract:

Koprivnikar, M.: Transition to the Low Carbon Society Requires an Increased Wood Use. Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry), 69/2011, vol. 1. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 9. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

Slovenia has set itself high goals in the field of renewable energy sources (RES). Along with attaining the strategic goals of greenhouse gas emissions reduction and political goodwill, chances for forest-wood sector development are manifesting at the moment. Following the example of Scandinavian countries and Austria, this sector can be one of the carriers of the low carbon society's sustainable economy and a challenge for creating new developmental opportunities. Among the questions the profession must answer for a clear and fast development of forestry and timber industry is also the question of quantity harvested for providing the economy of scope. Furthermore, new findings regarding higher wood stock and plans for recognition of carbon sink in Slovenian forests in the framework of the new climate agreement also require an extensive professional treatment. All this can heavily affect value increment fluctuation and final yield for the owner, wood processing industry and country.

Key words: low carbon society, sustainable development, forest-wood sector, increased wood use, wood mobilization, cutting, wood stock accumulation, increment, sink, CO₂, economy of scope, consulting

1 UVOD

Na področju obnovljivih virov energij (OVE) smo sprejeli vrsto dokumentov, ki zadevajo to področje in naj bi zagotovili hitrejši prehod v trajnostno nizkoogljično družbo. Država in javnost se zavedata velike pomembnosti doseganja strateških ciljev EU na področju OVE in zmanjševanja emisij toplogrednih plinov. Poleg podnebnih ciljev si Evropa želi zagotoviti prehransko in energetsko varnost v primeru mednarodnih nestabilnosti.

Kljub ambicioznim mednarodnim zavezam ter velikemu potencialu opazamo, da se potencial gozdno-lesnega sektorja, ki ima eno izmed ključnih vlog pri razvoju tega področja, ne razvija, kot bi se lahko. Gozdno-lesni sektor je ob primernem koriščenju

naravnih danosti Slovenije lahko eden izmed stebrov trajnostnega gospodarstva nizkoogljične družbe. Slovenija ima zaradi naravnih danosti velik potencial razvoja učinkovite rabe energije pri gradnji in zamenjavi energetskega potratnih materialov z lesom ter pridobivanjem energije iz biomase.

Ključni cilji, ki jih lahko dosežemo z razvojem tega področja, so zmanjšanje odvisnosti od uvoza in povečanje zanesljivosti oskrbe z energijo, povečanje konkurenčnosti gospodarstva, regionalen razvoj in povečanje zaposlenosti. Prehod na nizkoogljično družbo je zahteven proces preobrazbe družbe ter izziv za ustvarjanje novih priložnosti za razvoj. Pri-

¹ M. K., Kmetijsko-gozdarska zbornica Slovenije

spevek vključuje kratek pregled politik in strateških dokumentov s področja gozdno-lesnega sektorja ter jih kritično obravnava. Namen referata je, da se izpostavi izzive, s katerimi se sooča gozdno-lesni sektor, ter prikazati potrebo po odgovorih stroke na nekatera ključna vprašanja.

2 MEDNARODNE ZAVEZE SLOVENIJE ZA ZMANJŠANJE IZPUSTOV

Do leta 2020 mora Slovenija po direktivi 2009/28/ES povečati delež OVE v skupni končni bruto porabi energije iz sedanjih 16 % na 25 %. Strateški dokumenti predvidevajo vrsto usmeritev za razvoj tega področja. Področje razvojno urejajo Resolucija o Nacionalnem energetskega programu (ReNEP, 2004), operativni program zmanjševanja emisij toplogrednih plinov do leta 2012 (OP- TGP, 2006), operativni program razvoja program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007-2013 (OP-ROPI 2007).

Nacionalni akcijski načrt za energetske učinkovitost za obdobje 2008–2016 (AN-URE, 2008) ter Akcijski načrt za obnovljivo energijo 2010–2020 (AN OVE, 2010). Pregled programov in akcijskih načrtov je pokazal primerne strateške usmeritve, vendar primanjkuje konkretnih nalog za doseganje ciljev.

Osnutek Nacionalnega energetskega program (Osn.NEP 2010) predvideva povečanje rabe energije energetske potratnih industrij do leta 2030. Za zadostitev te rasti se predvidevata investiciji v TEŠ 6 in NEK, premalo pozornosti pa se namenja OVE. Posredno se z predvideni investicijami namenja manj pozornosti in podpor učinkoviti rabi energije in razvoju gozdno-lesnega sektorja.

3 SPREMEMBE NA RAVNI DRŽAVNE UPRAVE IN SVETOVANJA

Vlada RS je spoznala potrebo po boljšem usmerjanju sektorskih in medsektorskih politik na področjih blaženja, prilagajanja in tehnološko-razvojnega prehoda v nizkoogljično družbo. V ta namen je ustanovila Službo Vlade Republike Slovenije za podnebne spremembe. Kot enega izmed ukrepov je sprejela tudi selitev področja aktivnosti učinkovite rabe OVE Ministrstvu za gospodarstvo. Podatki kažejo, da ukrepi, ki so potekali v okviru MOP, niso zagotovili zadostnega razvoja tega področja.

Ob nedoseganju postavljenega cilja rabe 25 % OVE do leta 2020 je mogoče pričakovati velike finančne obveznosti, ki bodo lahko do desetkrat večje od trenutno potrebnih sredstev za vzpostavitev ali nadgradnjo potrebnih svetovalnih struktur za izkoriščanje OVE.

Kot ključno oviro za doseganje ciljev lahko omenimo deljenje področij gozdno-lesnega sektorja na različna ministrstva oziroma prenizko stopnjo koordiniranja aktivnosti. Posledica tega se kaže v pomanjkanju in včasih tudi različnih konkretnih usmeritvah in ukrepih. Napredek področja večje rabe lesa ter biomase je v zadnjem času mogoče pripisati ekonomskim spodbudam ter projektne svetovalni, ki je financirano prek sredstev EU, nujno pa je treba zagotoviti zadosten obseg proračunskih sredstev za večji obseg sistemskega svetovanja na področju izkoriščanja ter rabe kmetijske in gozdarske biomase za energetske potrebe.

4 RAZVOJ GOZDNO-LESNEGA SEKTORJA IN NACIONALNI PROGRAMI

Eno izmed ključnih vprašanj v gozdno-lesnem sektorju je, kako povečati dodano vrednost ob dejstvu, da se je v prejšnjih letih zaradi sanacij poslovanja podjetij med drugim zanemarjalo raziskave in razvoj, izobraževanje zaposlenih, svoje pa je dodala tudi država z visoko stopnjo obdavčitve dela. Podjetja niso v zadostni meri vlagala v razvoj novih proizvodov, s tem pa so izgubljala na konkurenčnosti, pozitivnih učinkov ekonomij obsega in vezanih proizvodov pa po večini zaradi majhnosti proizvodnje in kapitalske nezmožnosti za diverzifikacijo ne izkoriščajo.

Gozdarska stroka se je odločila za nadaljnje povečanje lesne zaloge ter njeno načrtno akumulacijo do višine 320–330 m³/ha, ki je predvidena v Nacionalnem gozdnem programu. Predvideva se postopen dvig sečnje do višine 75 % prirastka.

V letu 2009 je po podatkih ZGS znašala povprečna lesna zaloga 276 m³/ha, letna akumulacija pa je bila skoraj 4 m³/ha. Ciljna LZ bo tako dosežena po trenutnem trendu že kmalu po letu 2020. Po podatkih GIS pa je ciljna lesna zaloga iz RNGP po inventuri iz leta 2007 že dosežena. Nadaljnje načrtno povečevanje lesne zaloge ter osnutki strateških dokumentov, ki omenjajo celo ciljno povprečno lesno zalogo na ravni Slovenije v višini 400 m³/ha, so z ekonomskega vidika proizvodnje zelo problematični. Glede na trenutno porazdelitev razvojnih faz je visoke povprečne lesne

zaloge večinoma mogoče doseči le z manjšim deležem mladih sestojev ter na račun manjšega vrednostnega prirastka v prestarih sestojih. Zmerne lesne zaloge sestojev z uravnoteženim deležem razvojnih faz imajo poleg višjega vrednostnega prirastka tudi večji delež mlajšega gozda, ki se z vrstno sestavo lažje prilagaja pričakovanim podnebnim spremembam. Zmerne lesne zaloge omogočajo hitrejši obrat kapitala ter večjo skupno dodano vrednost v gozdno-lesnem sektorju. S stališča lastnika je omejevanje sečnje problematično, če le-ta ne prejme finančnih nadomestil za zmanjšan prirastek ter izpad dohodka.

5 GOZDNO-LESNI SEKTOR IN EKONOMIJA OBSEGA

Načrtovanje manjših količin sečnje je v nasprotju z ekonomijo obseg, in večjimi količinami lesa, ki ga potrebujejo večji obrati za delovanje na trgu. Zagovorniki nadaljnje akumulacije lesnih zalog se pri svojih trditvah sklicujejo na nezmožnost predelave lesa v Sloveniji in premajhni dodani vrednosti zaradi izvoza okroglega lesa. Ob tem je treba opozoriti na velike količine lesa, ki jih mora Slovenija uvoziti tudi zaradi razpršenosti domačega trga. Ob tem se pojavlja problem, da se investitorji ne odločajo za vlaganja v lesnopredelovalne obrate zaradi nezmožnosti odkupa večjih količin lesa. Ob načrtovanju manjših količin sečnje je očitno zmanjšanje ekonomskih koristi za RS, pa tudi za lastnika.

Dodatni argument za omejevanje sečnje je lahko akumulacija ogljika v gozdovih, ki naj bi se državi priznal državi v okviru novega podnebnega dogovora. Trenutno je še nemogoče napovedati, kakšna bo prihodnja ureditev sistema meril za sektor LULUCF in ali bo Slovenija lahko uveljavljala ponor v gozdovih.

Ob predelavi lesa in vgradnji v izdelke, ki akumulirajo ogljik, se bi dodana vrednost povečala še za najmanj desetkratno vrednost lesa na več kot pol milijarde evrov. S stališča ekonomije države je vsekakor koristnejše les predelati in ogljik skladiščiti v lesenih izdelkih in hišah, kot pa ga kopičiti v gozdovih.

6 POSLEDICE PREHITRE AKUMULACIJE LESNE ZALOGE

Morebitno nadaljnje povečevanje lesnih zalog lahko med drugim dodatno neugodno vpliva na mehansko stabilnost sestojev, razmerje razvojnih

faz, zmanjšanje vrednostnega prirastka, poslabšanja odpornosti gozdov in s tem povezanih katastrofalnih dogodkov. Posledično bi takšen scenarij poleg gospodarske škode lahko vključeval tudi velike emisije akumuliranega CO₂ iz akumuliranega ogljika v kratkem času.

Ob tem se porajajo tudi vprašanja, na katera bi bilo treba najti jasne odgovore:

Ali se zaradi načrtne akumulacije in dovoljevanja trenutne sečnje v višini 2/3* prirastka lesna zaloga trenutno prehitro povečuje in je treba dovoliti sečnjo v višini 100 % prirastka?

Ali bomo v naslednjem desetletju presegli načrtovano lesno zalogo in kakšne so posledice tega?

Kakšen vpliv ima lahko nadaljnje zmanjšanje intenzivnosti gospodarjenja z gozdovi na gozdarsko stroko?

Kdaj bomo začeli s sistematično promocijo uporabe lesa?

* Z upoštevanjem leta 2009 izdelanih načrtov znaša dovoljeni posek 64 % prirastka.

7 VEČJA MOBILIZACIJA LESA

Glede na mednarodne zaveze Slovenije in trenutno gospodarsko stanje v lesni industriji ter energetiki sta večja raba in izkoriščanje potenciala domače lesne surovine lahko velika priložnost za Slovenijo. Vzrokov za nizko realizacijo sečnje ne moremo sprejeti kot vzrok za zmanjšanje aktivnosti, zlasti pri svetovanju ter obveščanju lastnikov gozdov. Povprečni lastnik gozda se premalo zaveda koristi sečnje ter ekonomske škode, ki nastaja zaradi sečnje po kulminaciji vrednostnega prirastka. Temu lahko sledi tudi vedno večji delež sanitarnega poseka, ki je posledica naravi prepuščenih sestojev.

Zaradi koristi lastnikov gozdov, gozdno-lesne panoge ter državnega proračuna je potrebno hitro prilagajanje obseg, strukture poseka in izkoriščanje priložnosti na trgu lesa in lesnih izdelkov. Za doseganje visoko postavljenih ciljev na področju obnovljivih virov energij je treba izboljšati načine za mobilizacijo lesa in spodbujanje uporabe biomase. Država bi morala za spodbujanje zasebnega ekonomskega interesa okrepiti svetovanje za mobilizacijo lesa ter v večjem obsegu lobistično podpreti izgradnjo biomasnih logističnih centrov ter izvedbo pogodbenih ogrevanj na biomaso. Večjo mobilizacijo lesa je mogoče doseči z organiziranjem skupinskih sečenj in pomoči pri skupni prodaji ter izkoriščanju sečnih ostankov.

Kot enega izmed problemov gozdno-lesnega sektorja lahko navedemo šibkost panoge, ki nima vzpostavljenih močnih povezav oz. prešibko zmožnost lobiranja. Večjo mobilizacijo lesa iz gozdov lahko pričakujemo v času primernih cen lesa ob hkratni dobri organiziranosti lastnikov gozdov. Organizirani lastniki, brez profesionalnega kadra, ki po zakonu lahko opravlja naloge ekonomskega svetovanja in zastopanja, ne težko pridejo na raven zadrug ali podjetij, ki bi strokovno opravljale gospodarske dejavnosti za člane.

8 ZAKLJUČEK

Dolgoročen razvoj človeške družbe lahko sloni le na načelih trajnosti in sonaravnosti ter je eden izmed prvih korakov k nizkoogljični družbi. Oba načela sta v gozdarski stroki dobro uveljavljena in s povečanim obsegom sečnje nista ogrožena. V kapitalistično-potrošniški družbi zaradi pretiranega izkoriščanja naravnih in fosilnih virov nastajajo okoljski ter eksistencialni problemi ter točke, ko bo počasi začelo primanjkovati surovin. Ob tem se sproži vprašanje zagotavljanja prehranske in energetske varnosti države, ki sta med sabo tesno povezani.

Ljudje, ki so tradicionalno povezani z zemljo, se zavedajo, da lahko sedanje in prihodnje generacije nemoteno živijo le s smotrno rabo surovin in ne z izrabo vseh naravnih virov in uničenjem okolja.

Tradicionalne vrednote in odgovoren odnos do narave so pri odgovornih lastnikih in gozdarskih stroki že vseskozi prisotne. Povečana raba lesa ima v nizkoogljični družbi pomembno vlogo pri zagotavljanju surovin in učinkoviti rabi energije s povečano rabo lesa.

Gozdarska stroka se trenutno sooča z velikim razvojnim izzivom, ki terja povečanje sečnje in zagotavljanje surovin za razvoj lesne panoge ter povečano rabo biomase za energetske namene. Pričakovanja o priznanem ponoru ogljika v gozdovih in nova dognanja terjajo od stroke ponoven razmislek o dolgoročnih usmeritvah in načrtih ter hitro prilagajanje za izkoriščanje vseh priložnosti, ki jih nudi gozdno-lesni sektor v luči trajnostnega razvoja.

9 VIRI

Direktiva 2009/28/ES,
 Resolucija o Nacionalnem energetskem programu (ReNEP, 2004),
 Nacionalni akcijski načrt za energetske učinkovitost za obdobje 2008–2016 (AN-URE, 2008), Akcijski načrt za obnovljivo energijo 2010–2020 (AN OVE, 2010),
 Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije o gozdovih za leto 2009, Ljubljana, Februar 2009,
 Osnutek Programa trajnostnega razvoja vrednostne verige lesa (SVPS 2010),
 Osnutek Nacionalnega energetskega program (Osn. NEP 2010).